



Οκτώβρης του 1917: Ένα παγκόσμιο Συμβάν



γράφει ο ΣΑΒΒΑΣ ΜΙΧΑΗΛ*

Με την Οκτωβριανή Επανάσταση του 1917 συντελείται ρήξη στην ιστορική συνέχεια. Όπως είπε κι ο Λένιν σπάζει η ίδια η αλυσίδα του ιμπεριαλισμού κι όχι μόνον ο πιο αδύνατος κρίκος της, η τσαρική Ρωσία. Το δείχνουν τόσο οι επαναστατικοί σεισμοί που αμέσως την ακολουθούν και συγκλονίζουν τον κόσμο, από την Ευρώπη στην Αμερική έως την Ασία και την αραβική Ανατολή, όσο και το γεγονός ότι τίποτα πλέον δεν μπορεί να είναι όπως πριν. Μια νέα εποχή άνοιξε για την ανθρωπότητα κι η ανερχόμενη σπείρα της δεν έκλεισε ακόμα, παρ' όλες τις καταρρεύσεις του 1989-1991. Ο Οκτώβρης του 1917 παραμένει το μέγα ιστορικό Συμβάν που τέμνει την Ιστορία όχι μόνο στο παρελθόν, αλλά προπαντός στο παρόν και το μέλλον.

Έχει κλείσει ο ιστορικός κύκλος που άνοιξε η Οκτωβριανή Επανάσταση του 1917;

Ναι, απαντάει η κυρίαρχη δοξασία. Θεωρεί μάλιστα την απάντηση αυτονόητη, οριστική και αμετάκλητη μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991. Το γεγονός αυτό πανηγυρίστηκε από τις κυρίαρχες τάξεις του κόσμου σαν «η πλήρης

και τελική νίκη του φιλελεύθερου καπιταλισμού», «το αμετάκλητο τέλος του κομμουνισμού», «το οριστικό τέλος της εποχής των επαναστάσεων», ακόμα και σαν «το τέλος της Ιστορίας».

Εικοσιπέντε χρόνια μετά, όμως, τίποτα δεν είναι αυτονόητο, οριστικό κι αμετάκλητο. Όλες οι αλλοτινές βεβαιότητες σαρώνονται πια από έναν χωρίς προηγούμενο τυφώνα της Ιστορίας, η οποία, υποτίθεται, τερματίστηκε όταν κατέβηκε η κόκκινη σημαία από το Κρεμλίνο.

Τον εφήμερο θρίαμβο του παγκόσμιου καπιταλισμού τον έχει διαδεχτεί η

χειρότερη στην Ιστορία κι άλυτη, δέκα χρόνια τώρα, παγκόσμια συστημική τώρα κρίση. Την επικράτηση της καπιταλιστικής παγκοσμιοποίησης ακολούθησε η ενδόρρηξη της (implosion) το 2007-08, η επιστροφή του προστατευτισμού και του οικονομικού εθνικισμού και τώρα η πολεμοχαρής εξαγγελία της αποκαθλώσής της από το ίδιο το κέντρο της παγκοσμιοποίησης του κεφαλαίου, την Αμερική του Τραμπ (Trump). Το εγχείρημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του ευρώ για την επέκταση στην Ανατολική Ευρώπη κι αποικιοποίηση του πρώην σοβιετικού χώρου στον ανταγωνισμό για παγκόσμια ηγεμονία στον μεταψυχροπολεμικό κόσμο απέτυχε οικτρά, όπως το δείχνουν η οικονομική τελεσίωση, η κρίση του χρέους, η κρίση της Ευρωζώνης, οι οξυνόμενοι εθνικοί κι ιμπεριαλιστικοί ανταγωνισμοί Γερμανίας, Γαλλίας, Ιταλίας, ευρωπαϊκού Βορρά και Νότου, η όλη πορεία διάλυσης από το διαρκώς επαπειλούμενο Gxexit ως το Bxexit και τις διεθνείς συνέπειές του.

Η φιλελεύθερη αστική δημοκρατία, που καθόταν στις δάφνες της το 1991, εκθρονίζεται πλέον τόσο από την εσωτερική της αποσύνθεση όσο κι από την επάνοδο της άκρας Δεξιάς και του αποκάλυπτου φασισμού. Τις εξαγγελίες για «αίωνια ειρήνη» μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου τις διαδέχτηκαν μια ατελείωτη σειρά ιμπεριαλιστικών πολέμων από τη Γιουγκοσλαβία, το Αφγανιστάν και το Ιράκ μέχρι το νέο εφιαλτικό κύκλο που ακολούθησε την έκρηξη της παγκόσμιας κρίσης και τις μαζικές κινητοποιήσεις στη Μέση Ανατολή, τις ιμπεριαλιστικές επεμβάσεις στη Λιβύη, τη Συρία, τον «υβριδικό» πόλεμο στην Ουκρανία και τις προκλητικές απειλές του ΝΑΤΟ κατά της Ρωσίας και της Αμερικής του Τραμπ κατά της Κίνας. Το τέλος του «τέλους του Ψυχρού Πολέμου» φέρνει κοντά τον κίνδυνο επέκτασης των συρράξεων και μιας διεθνούς ανάφλεξης. Στο τέλος του «τέλους της Ιστορίας» τίποτα πλέον δεν μπορεί να θεωρείται τετελεσμένο γεγονός κι η λατρεία των τετελεσμένων γεγονότων ήταν πάντα η πεμπτοσύια της αστικής ιδεολογίας,

αλλά και του οπορτουניσμού μέσα στο εργατικό, λαϊκό και το επαναστατικό κίνημα.

Αυτό δεν σημαίνει ότι οι συνέπειες του 1991 έχουν ξεπεραστεί. Μπορεί να έγινε περίγελως των πάντων ο ισχυρισμός περί «τέλους της Ιστορίας» που κι ο ίδιος ο Φουκουγιάμα (Fukuyama) αποκήρυξε, αλλά με τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης χάθηκε για τη συντριπτική πλειοψηφία, για εχθρούς και φίλους, το κεντρικό σημείο αναφοράς και ιστορικού προσανατολισμού, θετικού ή αρνητικού, στον αιώνα που πέρασε. *Η Ιστορία είναι προφανές πια ότι δεν τέλειωσε· ο προσανατολισμός, όμως, μέσα στην Ιστορία παραμένει όσο ποτέ δύσκολος.* Όχι μόνο για τις παρακμασμένες ιστορικά άρχουσες τάξεις, αλλά και για την εργατική τάξη (που το «τέλος» της έχει επίσης προ πολλού αναγγελθεί), τη μαχητική πρωτοπορία της και συνολικά για τις επαναστατικές δυνάμεις της καθολικής ανθρώπινης χειραφέτησης, του κομμουνισμού. Κανείς δεν αμφιβάλλει ότι η Ιστορία κινείται, με επιταχυνόμενους μάλιστα ρυθμούς, στριφογυρίζοντας από τον πυρετό. Τι επέρχεται; Ο κόσμος βρίσκεται σε μετάβαση. Υπάρχει ακόμα πολύ σκοτάδι γύρω μας στο πρωινό αυτό μιας καινούργιας μέρας.

Κάτι πάντως φεγγίζει επίμονα, κυκλωμένο από τα σκοτάδια. Με την επανεμφάνιση των λαϊκών μαζών στη σκηνή της πόλης, σε Ευρώπη, Μέση Ανατολή, στην ίδια την Αμερική, ακούγονται ξανά οι απαγορευμένες λέξεις: *αντίσταση, εξέγερση, χειραφέτηση*, ακόμα και *κομμουνισμός*, έστω απόμακρος στον ορίζοντα, έστω και σαν «υπόθεση» ή πλατωνίζουσα «ιδέα». Σπάνια, όμως, ακούγεται και η λέξη *επανάσταση*, ευχή των απόκληρων και κρυφός φόβος των κρατούντων, χαμένη κάπου στο παρελθόν ή στο ακαθόριστο μέλλον. Ακόμα σπανιότερα, γίνεται λόγος για κάτι σχεδόν αδιανόητο: την *παγκόσμια επανάσταση*. Όταν δεν είναι μηχανική επανάληψη και τελετουργική επωδός δογματικών, που δεν την πολυπιστεύουν και μάλλον την ξορκίζουν, ηχεί σαν αντίλαλος του μακρινού Οκτώβρη 1917. Κι ο ιστορικός

κύκλος που άνοιξε ο Οκτώβρης έκλεισε οριστικά, λένε.

Εξάλλου και πριν το 1991, διάφοροι δώσανε διάφορες χρονολογίες θανάτου της Οκτωβριανής σοσιαλιστικής Επανάστασης. Ο «ευρωκομμουνισμός», διά στόματος Μπερλινγκουέρ (Berlinguer), διακήρυξε τη δεκαετία του 1970 ότι είχε «εξαντλήσει την προωθητική της δύναμη». Άλλοι εντοπίζουν το θάνατό της το 1956 ή το 1927 ή το 1919-21. Μερικοί την θεωρούν θνησιγενή, ήδη από το 1917.

Σ' αυτό το σημείο οι τελευταίοι συμπίπτουν, από άλλη αφετηρία, με τους καπιταλιστές που επιμένουν διαχρονικά ότι τον Οκτώβρη του 1917 δεν έγινε επανάσταση, αλλά ένα «πραξικόπημα των μπολσεβίκων» που εγκαθίδρυσε «ένα στυγνό καθεστώς ολοκληρωτισμού» για να καταρρεύσει τελικά το 1991.

Όλες τούτες οι «ερμηνείες» αδυνατούν να απαντήσουν στα πιο καίρια ερωτήματα:

► Γιατί, μετά την εξαφάνιση του «αντίπαλου δέους», δεν απόκτησε νέα ζωντάνια και νεανική ορμή ο «θριαμβευτής» καπιταλισμός, αλλά βυθίστηκε σε νέα τρισευρότερη κρίση από το 2007;

► Τι ήταν ακριβώς αυτό και πώς κατέρρευσε το 1991; Την τεράστια σύγχυση, που κρύβεται πίσω από τις θριαμβολογίες των μεν και τον πανικό των δε, την αποτύπωσε χαρακτηριστικά ο φιλόσοφος Αλαίν Μπαντιού (Alain Badiou) στο σύντομο δοκίμιο, που δημοσίευσε αμέσως μετά τη διάλυση της ΕΣΣΔ, βάζοντας τίτλο το στίχο του Μαλαρμέ (Mallarmé) *D' un désastre obscure* (Για μια σκοτεινή καταστροφή) (Badiou, 1991).

Η ΕΣΣΔ είναι το κράτος που βγήκε από την Οκτωβριανή Επανάσταση κι η πορεία κι η τύχη της πρώτης, αναμφίβολα, συνδέεται με την πορεία και την τύχη της δεύτερης. Η επανάσταση, όμως, αν και συνδέεται οργανικά, δεν ταυτίζεται με το κράτος που γέννησε. Η πηγή της, η ιστορική δυναμική των αντιφάσεων της, η προοπτική της το υπερβαίνουν ως εθνικό-κρατικό μόρφωμα. Ο ίδιος πάλι ο Αλαίν Μπαντιού, στο προαναφερθέν

δοκίμιο, γράφει: «Ο Οκτώβρης 1917 ως *Συμβάν* στρατεύει, σίγουρα, πολλές πρακτικές πιστές σ' αυτόν, αλλά η σκέψη που τις συνέχει και τις καθιστά συμπαγείς εξαρτάται από το Συμβάν ως τέτοιο και όχι από την κρατική του προβολή» (ό.π.: 26). Ο Γάλλος φιλόσοφος του Συμβάντος (événement) δεν μένει σ' αυτή τη διαπίστωση. Αντιπαραθέτει το 1917, το οποίο, όπως κάθε Συμβάν, «είναι μια άπειρη πρόταση, στη ριζική μορφή μιας ενικότητας [singularité] κι ενός πλεονάσματος» στις «απεξαρθρώσεις» του 1989-91 που «δεν μας προτείνουν τίποτα. [...] Μια απότομη και πλήρης αλλαγή μέσα στην κατάσταση δεν σημαίνει καθόλου ότι δέχτηκε και τη χάρη ενός συμβάντος. [...] Ότι, αλλάζει δεν είναι συμβάν κι η έκπληξη, η ταχύτητα, η αταξία μπορούν να μην είναι παρά τα ομοιώματα του συμβάντος, όχι η υποσχηση για μίαν αλήθεια» (ό.π.: 16-17).

Κατά τη γνώμη μας, μόνο μια προσέγγιση στη βάση της ιστορικής υλιστικής διαλεκτικής μπορεί να αναδείξει τις σχέσεις και τις διαφορές μεταξύ 1991 και 1917, απαντώντας πρώτα-πρώτα στο ερώτημα που αδυνατούν να απαντήσουν όλοι οι νεκροθάφτες της Οκτωβριανής Επανάστασης, πρώιμοι και όψιμοι, αστοί κι «αριστεροί». *Τι ακριβώς συνέβη το 1917;*

Υπήρξε μια τοπική, εθνική, ρωσική «*ανωμαλία*» που μετά από κάποιες τραγικές δεκαετίες, «διορθώθηκε» με την επιστροφή στην παγκόσμια καπιταλιστική «κανονικότητα»; Ή, ήταν ένα παγκόσμιο Συμβάν, διαμεσολαβημένο μέσα από τις ιδιοτυπίες του ρωσικού κοινωνικο-οικονομικού σχηματισμού, μια *Τομή* της ιστορικής συνέχειας αυτής της υποτιθέμενης «κανονικότητας» που είχε επικρατήσει παγκόσμια και η *απαρχή μιας νέας, ανολοκλήρωτης ακόμα, ιστορικής εποχής μετάβασης;*

Μήπως η παρούσα ιστορική συστημική κρίση του καπιταλισμού, μαζί και όλου του ανθρώπινου πολιτισμού, σε πλανητική κλίμακα, φανερώνει αντιφατικά ότι είναι ανέφικτη μια επιστροφή στην πριν το 1917 κατάσταση της ανθρωπότητας; Ότι ο κύκλος που άνοιξε

η Οκτωβριανή Επανάσταση παραμένει ανοικτός στο παρόν και το μέλλον;

Οι δέκα μέρες συγκλόνισαν τον κόσμο – όχι μόνο μια χώρα

Κανένας δεν μπορεί να αμφισβητεί στα σοβαρά ότι η επανάσταση του 1917 στη Ρωσία δεν ήταν αλληλένδετη με τις τότε παγκόσμιες εξελίξεις, το διεθνές πλαίσιο του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου κι ούτε μπορεί να αρνηθεί ότι είχε παγκόσμιες επιπτώσεις, τόσο άμεσα όσο και στον αιώνα που ακολούθησε. Λίγοι όμως σήμερα, ακόμα κι ανάμεσα σε αυτούς που αυτοπροσδιορίζονται σαν κομμουνιστές, την θεωρούν απαρχή μιας παγκόσμιας επανάστασης.

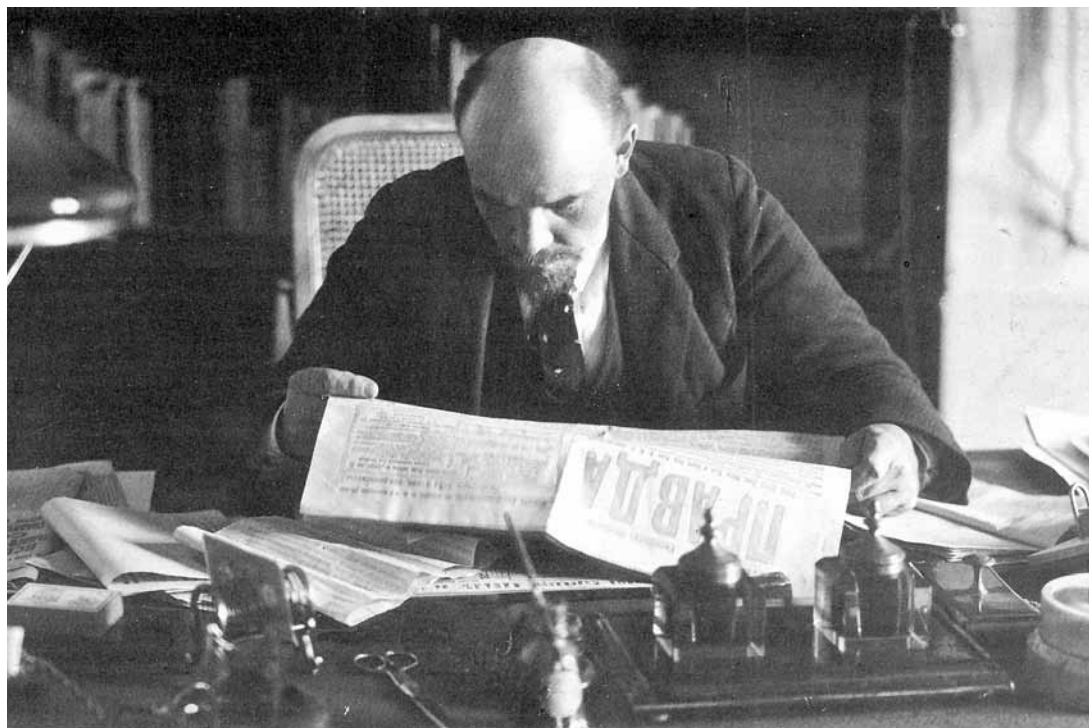
Καθόλου τυχαία, ο Ούγγρος μαρξιστής ιστορικός Ταμάς Κράους (Tamás Krausz) στη νέα, εξαιρετική και βραβευμένη με το βραβείο «Αϊζακ Ντόιτσερ» (Isaac Deutscher) 2016 βιογραφία του Λένιν (Lenin) (Krausz, 2016), απαντώντας στις πλατιά διαδεδομένες σύγχρονες αμφισβητήσεις, αφιερώνει στην απόκρουσή τους το προτελευταίο κεφάλαιο του έργου, το οποίο και τιτλοφορεί «Παγκόσμια επανάσταση: Μέθοδος και μύθος» (ό.π.: 281-309).

Πριν εκατό χρόνια, όμως, δεν ήταν μόνον ο Λένιν, ο Τρότσκι (Trotsky) κι οι μπολσεβίκοι που αναγνώριζαν στο απνυ mirabilis 1917 την απαρχή της παγκόσμιας σοσιαλιστικής επανάστασης. Ήταν όλος ο κόσμος που συγκλονίζονταν από τις θρυλικές Δέκα Μέρες που κατέγραψε ο Αμερικανός επαναστάτης κι αυτόπτης μάρτυρας Τζον Ριντ (John Reed). Όλη η ανθρωπότητα, καταπιεσμένοι και καταπιεστές, άλλοι με ενθουσιασμό κι άλλοι με τρόμο, άλλοι με ελπίδα κι άλλοι με πανικό, παρακολουθούσαν κι αναγνώριζαν την επαναστατική έκρηξη στη Ρωσία σαν απαρχή της παγκόσμιας σοσιαλιστικής επανάστασης για την αλλαγή του κόσμου. Κι ανάλογα δρούσαν. Συγκροτούσαν δύο αντίπαλα ταξικά στρατόπεδα σε ασυμφιλίωτη βίαιη σύγκρουση σε πανευρωπαϊκή και πλανητική κλίμακα.

Ποτέ από τον καιρό της ευρωπαϊκής επανάστασης του 1848, η Ευρώπη δεν είχε γνωρίσει ανάλογη, αλλά αυτή τη φορά κοινωνικά βαθύτερη κι ανώτερη σε δυναμική, προσδοκίες κι επιπτώσεις, επαναστατική πλημμυρίδα όσο την περίοδο 1917-1921. Η κοινωνική επανάσταση απλώθηκε από τη Ρωσία στην Ανατολική και Κεντρική Ευρώπη. Οι επαναστάσεις της Γερμανίας, της Αυστρίας και της Ουγγαρίας σαρώνουν τις δυναστείες των Χοεντσόλερν (Hohenzollern) και των Αψβούργων, το 1918, και απειλούν το 1919 τον καπιταλισμό με ανατροπή. Εφήμερες σοβιετικές δημοκρατίες εγκαθιδρύθηκαν στην Ουγγαρία, τη Βαυαρία, τη Σλοβακία. Επαναστατικές μαζικές και γενικές απεργίες, με καταλήψεις εργοστασίων και συγκρούσεις με τις δυνάμεις κρατικής καταστολής, απλώνονται από τη Νορβηγία ως τη Γαλλία, την Ισπανία και την Ιταλία. Εργατικά συμβούλια –σοβιέτ– συγκροτούνται από τη Βόρεια Ιταλία ως τη Σκωτία (Krausz, 2016: Trotsky, 1973: 226-227, 290-291).

Το 1919, στο ίδιο το μητροπολιτικό κέντρο της μέχρι τότε κοσμοκράτειρας Βρετανικής Αυτοκρατορίας, την Αγγλία, η επαναστατική πυρκαγιά απλώνεται στα ανθρακωρυχεία. Αναβιώνει και ξεπερνιέται το επαναστατικό κίνημα των Χαριστών του 19ου αιώνα. Η μαχητικότητα της μαζικής απεργιακής δράσης, η πάλη για τη Χάρτα των εργατικών δικαιωμάτων και η σφοδρότητα των συγκρούσεων με το κράτος κάνουν να φαίνεται σαν αμυδρή αντανάκλασή της η μεταγενέστερη ιστορική βρετανική γενική απεργία του 1926 (Ives, 2016).

Η ίδια η «Ανοιξη των λαών» της Ευρώπης του 1848 κλομιάζει, καθώς στη νέα εποχή, που εγκαινιάζουν τα σοβιέτ των εργατών, αγροτών και στρατιωτών της Ρωσίας, η επανάσταση περνάει πάνω από ωκεανούς κι αγκαλιάζει όλες τις ηπείρους του πλανήτη. Το φθινόπωρο του 1918 ξεσπάει στην Ιαπωνία η «εξέγερση των ορυζώνων» που θα συμπαρασύρει το 25% του πληθυσμού και θα αντιμετωπίσει την αγριότερη καταστολή από την αυτοκρατορική κυβέρνηση του Μικάδο (Trotsky, 1973: 227). Σε όλη την



Ασία, από την *Κίνα* και την *Ινδία* ως την *Περσία*, την *Αρμενία*, την *Αίγυπτο* και την *αραβική Ανατολή*, οι καταπιεσμένοι λαοί κάτω από αποικιακό ζυγό βρίσκονται σε αναβρασμό και στρέφουν τα μάτια, την καρδιά και το νου τους στους μπολσεβίκους και στην κόκκινη σημαία της απελευθέρωσης που ανεμίζει στη χώρα των σοβιέτ.

Πέρα από τον Ατλαντικό, οι *ΕΠΑ* συγκαλονίζονται από την απεργιακή εξέγερση των Αμερικανών προλεταρίων. Με επικεφαλής τους αναρχοσυνδικαλιστές της οργάνωσης *Industrial Workers of the World (IWW)*, τους περίφημους *Wobblies*, ξεπερνώντας τα ιδεολογικά σύνορα αναρχισμού και μαρξισμού, τραγουδούσαν το τραγούδι του *Τζο Χιλ (Joe Hill)* για την εξουσία που βρίσκεται όλη στα χέρια των εργατών:

That's a power, that's a power
That must rule in every land!
(αυτή είναι η εξουσία,
αυτή είναι η εξουσία,
που όλες τις χώρες ας κυβερνά!)

Η φωτιά της διεθνούς επανάστασης απλώθηκε και στη Λατινική Αμερική με κορυφαίες εκδηλώσεις την επαναστατική γενική απεργία στο Σάο Πάολο της *Βραζιλίας* το 1917 και την επική όσο και τραγική εβδομάδα του Ιανουαρίου 1919 στο Μπουένος Άιρες της *Αργεντινής*. Δίκα και ονομάστηκε κι έμεινε στην Ιστορία και στη μνήμη της εργατικής τάξης ως *Semana Trágica*, η Τραγική Εβδομάδα. Ξεκίνησε με τη μαχητική απεργία των εργατών μετάλλου στο αγγλέζικο εργοστάσιο Βασένα, απλώθηκε στις 7 Ιανουαρίου στους εργάτες του λιμανιού του Μπουένος Άιρες και κλιμακώθηκε σε γενική απεργία κι ένοπλη προλεταριακή εξέγερση με επικεφαλής τους αναρχικούς μαζί και τους πρώτους κομμουνιστές – που σφαγιάστηκαν άγρια από τον αργεντίνικο στρατό, το ναυτικό και τους πεζοναύτες. Ταυτόχρονα, η φασιστική Πατριωτική Ένωση Αργεντινής εξαπέλυε αιματηρό πογκρόμ στις πολυπληθείς εβραϊκές εργατικές συνοικίες, όπου και συνελήφθησαν 40 Ρωσοεβραίοι εργάτες που συνεδρίαζαν ως «το πρώτο

σοβιέτ της Ομοσπονδιακής Σοβιετικής Δημοκρατίας της Αργεντινής» (Godío, 1985). Ο πανικός των κυρίαρχων τάξεων απλώθηκε από τη Νότια στη Βόρεια Αμερική. Έντρομος ο αμερικανικός αστικός Τύπος της εποχής έγραφε με γιγαντιαίους τίτλους στα πρωτοσέλιδά του: *Bolsheviki Invade Argentina* (μπολσεβίκοι εισβάλλουν στην Αργεντινή) (*Los Angeles Times* [11 Ιανουαρίου 1919]).

Αξίζει να προσεχτεί στο σημείο αυτό ότι δεν ήταν μόνον οι προλετάριοι κι οι κατατρεγμένοι όπου Γης, αλλά και οι καπιταλιστές που αναγνώρισαν τις *διεθνείς* διαστάσεις και συνέπειες της Οκτωβριανής Επανάστασης του 1917 ως απαρχή μιας *παγκόσμιας* κοινωνικής επανάστασης που απειλούσε άμεσα την κυριαρχία του *παγκόσμιου* καπιταλισμού.

Αργότερα, ο Αδόλφος Χίτλερ (Adolf Hitler) σαν φύρερ του Τρίτου Ράιχ, στους λόγους του διαρκώς θα υπενθυμίζει την εμπειρία του διεθνούς επαναστατικού κύματος μετά το 1917 σαν «εβραϊκή συνωμοσία για παγκόσμια επικράτηση». Όπως γράφει ο Άνταμ Τουζ (Adam Tooze):

«[Ο] Χίτλερ ασαμάντητα επέστρεψε στις επαναστάσεις που σαρώσανε την Ευρώπη το 1917-1918. Ο αντικομμουνισμός ήταν ένα ακλόνητο στοιχείο της πολιτικής του, στενά δεμένο με την ιδιαίτερα δηλητηριώδη μορφή ενός αντισοβιετικού αντισιμητισμού».

(Tooze, 2012: 626)

Ο μύθος του «εβραιομπολσεβικισμού» σαν υποκινητή της παγκόσμιας σοσιαλιστικής επανάστασης χρησιμοποιήθηκε μετά το 1917 από όλες τις αστικές τάξεις. Πριν τους ναζί προηγήθηκαν οι αστικές δημοκρατίες. Τα χαλκευμένα από την τσαρική Οχράνα περιβόητα *Πρωτόκολλα των Σοφών της Σιών*, όπως το τεκμηριώνει και στο σχετικό βιβλίο του ο Δημήτρης Ψαρράς (2013), ενώ είχαν πια περιθωριοποιηθεί στην τσαρική Ρωσία, μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση προωθήθηκαν σε όλα τα πολιτικά-στρατιωτικά επιτελεία των αρχουσών

τάξεων στην Ευρώπη, στις ΕΠΑ κι όλο τον κόσμο. *Χειρόγραφα του μοιράστηκαν στους συμμετέχοντες στη Διάσκεψη της Ειρήνης στις Βερσαλλίες (!)* κι εκατοντάδες χιλιάδες αντίτυπα τυπώθηκαν μέσα σε ελάχιστους μήνες. Στις ΕΠΑ διχοχετεύτηκαν από τις αμερικανικές στρατιωτικές μυστικές υπηρεσίες. Στη Γερμανία φτάσανε από το 1919 και σύντομα θα γίνουν εργαλείο στα χέρια των ιδρυτών του ναζισμού από το 1920 (Ψαρράς, 2013: 48-49). Στη Μ. Βρετανία, εκδίδονται τον Φεβρουάριο του 1920 από τις επίσημες εκδόσεις των Ανακτόρων...

Η αναγνώριση του παγκόσμιου κι όχι εθνικού χαρακτήρα της επαναστατικής διαδικασίας, που εγκαινίασε η «έφοδος στον ουρανό» του 1917, δεν αφορούσε μόνο τα δημοσιογραφικά φερέφωνα της αστικής τάξης, τους προπαγανδιστές της και τους ιδεολογικούς μηχανισμούς μαζικής εξαπάτησης. Υπήρξε συνειδητοποίηση της καθολικής σημασίας, της ιστορικής τομής και της παγκόσμιας στροφής που συνετελούνταν μετά τον Οκτώβρη του 1917 και από τους πιο διορατικούς και ευφυείς εκπροσώπους των συμφερόντων του καπιταλισμού.

Ο Γερμανός αστός πολιτικός γγέτης Γκούσταβ Στρέσεμαν (Gustav Stresemann) (καγκελάριος της γερμανικής Δημοκρατίας της Βαϊμάρης το 1923 και υπουργός Εξωτερικών της το 1923-29) είχε δηλώσει απερίφραστα ότι πίστευε ότι ήταν πιθανόν ο τελευταίος γγέτης μιας αστικής κυβέρνησης στη χώρα του.

Ο σημαντικότερος αστός οικονομολόγος του 20ού αιώνα, ο Τζον Μέιναρντ Κέινς (John Maynard Keynes), παρών σαν σύμβουλος της βρετανικής αντιπροσωπείας στη Διάσκεψη των Βερσαλλιών, (μάταια) θα προσπαθήσει να πείσει τον Ουίνστον Τσόρτσιλ (Winston Churchill) ότι ο μείζων διεθνής κίνδυνος και για τη Βρετανία και για τον καπιταλισμό δεν ήταν μια νικημένη Γερμανία, αλλά η χώρα των σοβιέτ, ο Οκτώβρης του 1917 κι η παγκόσμια επέκτασή του. Στο έργο του *Οι οικονομικές συνέπειες της ειρήνης* (*The Economic Consequences of Peace*), που δημοσιεύτηκε το 1919, προειδοποίησε ότι ο μπολσεβικισμός και

η Οκτωβριανή Επανάσταση απειλούν συνολικά την παγκόσμια καπιταλιστική τάξη πραγμάτων (Krausz, 2016: 284).

Η όλη οικονομική στρατηγική, που θα επεξεργαστεί, θα πάρει το όνομά του – κείνσιανισμός – και θα διεθνοποιηθεί με τις συμφωνίες του Μπρέτον Γουντς του 1944, θεσπίζοντας ένα σύνολο παροχών στους εργάτες και το κράτος πρόνοιας, δηλωμένο στόχο είχε την αποτροπή της διεθνοποίησης της επανάστασης και προπαντός την καθυστέρησή της στα μητροπολιτικά κέντρα του καπιταλισμού. Δεν έλειπε από τον Κέινς η συνείδηση ότι το κοινωνικό σύστημα, που την επιβίωσή του υπερασπίζονταν με νέα μέσα οικονομικής πολιτικής, γερνούσε πια και παρήκμαζε.

Ο Κέινς δεν συμμεριζόταν την επανάπαυση της αστικής τάξης μετά την αναχαίτιση του πρώτου κύματος της παγκόσμιας επανάστασης και τις ήττες, που αυτή υπέστη για μια σειρά αντικειμενικούς και υποκειμενικούς λόγους, οι οποίοι ακόμα συζητούνται, αλλά όπου σίγουρα πρωταγωνιστικό ρόλο έπαιξε η αντεπαναστατική στάση της γερμανικής και ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας στο πλευρό του ιμπεριαλισμού. Η ευφορία των καπιταλιστών και των «προθύμων» συνεργατών τους από την απομάκρυνση της άμεσης επαναστατικής απειλής κι ο σκεπτικισμός στο στρατόπεδο των αντιπάλων τους μετά τις ήττες συσκότισε στην κοινωνική συνείδηση τη φύση της εποχής που άνοιξε παγκόσμια ο Οκτώβρης του 1917. Η υποχώρηση του διεθνούς επαναστατικού κινήματος έπληξε την ίδια την απομονωμένη και περικυκλωμένη ΕΣΣΔ, έθρεψε την αναπτυσσόμενη πάνω στις πληγές της γραφειοκρατία, μαζί και το δόγμα της «νομιμοποίησης» της για το «σοσιαλισμό σε μια μόνη χώρα» – ο οποίος και κατέρρευσε τελικά, άδοξα, το 1991... Από μιαν άποψη, η κατάρρευση ήταν το τίμημα της καθυστέρησης της παγκόσμιας επανάστασης, της μη ικανοποίησης των απαιτήσεων που γέννησε με το 1917 η νέα εποχή.

Στο στρατόπεδο της αστικής τάξης και του βρετανικού ιμπεριαλισμού, ο Κέινς αναγνώριζε ότι με την Οκτωβριανή Επα-

νάσταση και παρ' όλη την απομόνωσή της, η ίδια η ιστορική εποχή, στην οποία είχε μπει η ανθρωπότητα, είχε αλλάξει. Γι' αυτό και στη σύνοδο του Μπρέτον Γουντς, όπου τέθηκε το πλαίσιο της μακρόχρονης μεταπολεμικής καπιταλιστικής επέκτασης, έκανε τη γνωστή απαισιόδοξη και κυνική δήλωση: «Μακροπρόθεσμα είμαστε όλοι μας νεκροί».

Όσον αφορά το Γερμανό αστό πολιτικό της Βαϊμάρης Στρέσεμαν, η απαισιόδοξη δήλωση που προαναφέραμε δεν εξέφραζε απλώς έναν προσωρινό πανικό λόγω της επαναστατικής κρίσης στη χώρα του. Έγκαιρα είχε αναγνωρίσει ότι τα υλικά-ιστορικά θεμέλια των πολιτικών εξελίξεων είχαν πια αποκτήσει *παγκόσμιο* χαρακτήρα και δυναμική. Έτσι, νεαρός ακόμα εκπρόσωπος του Εθνικού Φιλελεύθερου Κόμματος είχε τονίσει στο Ράιχσταγκ (Βουλή) του Κάιζερ ότι «η πολιτική σήμερα είναι, πρώτα απ' όλα, η πολιτική της παγκόσμιας οικονομίας» (υπογράμμιση δική μας) (Tooze, 2012: 27).

Την αλλαγή στα ίδια τα υλικά-ιστορικά θεμέλια του διεθνοποιημένου καπιταλισμού, των οποίων οι πιο διορατικοί αστοί αισθάνονταν τον κλονισμό, οι επαναστάτες μαρξιστές ηγέτες της προλεταριακής επανάστασης του 1917 μπόρεσαν με τη μαρξική υλιστική διαλεκτική να την συλλάβουν στο βάθος της ως *αλλαγή ιστορικής εποχής*. Πάνω σ' αυτήν, ενάντια στα δόγματα του «ορθόδοξου μαρξισμού» της Β' Διεθνούς, κατόρθωσαν να χαράξουν, μέσα στις εξεγερμένες μάζες και μαζί με τις μάζες, μια «ανορθόδοξη» επαναστατική πολιτική, συνειδητή έκφραση των βαθύτερων τάσεων της εποχής, ικανή να συγκλονίσει, κυριολεκτικά *συσθέμελα*, τον κόσμο όχι μόνο για δέκα μέρες, αλλά και για τα επόμενα εκατό χρόνια μέχρι τις μέρες μας. Γιατί είναι σ' αυτά τα παγκόσμια ιστορικά θεμέλια του καπιταλισμού που ο Οκτώβρης του 1917 άνοιξε ανεπανόρθωτο ρήγμα καθιστώντας τη νέα εποχή *μεταβατική* πέραν του καπιταλισμού. *Ο Οκτώβρης πρέπει να ιδωθεί από τη σκοπιά της εποχής κι η εποχή από τη σκοπιά του Οκτώβρη.*

Ο Οκτώβρης του 1917 από τη σκοπιά της εποχής

Η σύλληψη της φύσης της ιστορικής εποχής απαιτεί τη ρήξη με τη γραμμική αντίληψη της Ιστορίας και την εξελικτική «θεωρία των σταδίων» της ανάπτυξης της. Αντίθετα, η «μαρξιστική ορθοδοξία» της Β' Διεθνούς και του Κάουτσκι (Kautsky), η σοσιαλδημοκρατία, ο διεθνής και ρωσικός μενσεβικισμός, δέσμοι του μηχανιστικού υλισμού και του οικονομισμού, ήταν προσπλωμένοι, όπως σωστά επισημαίνει ο Μίκαελ Λόουι (Michael Löwy), «στην άμεση αναγωγή της επαναστατικής δυνατότητας στο οικονομικό δυναμικό σε *εθνική κλίμακα*» (υπογράμμιση στο πρωτότυπο) (Löwy, 2010: 2).

Έχουμε, έτσι, έναν διπλό αναγωγισμό: η επαναστατική δυνατότητα ανάγεται πρωταρχικά στο *εθνικό* επίπεδο κι ακολούθως στο *οικονομικό* της επίπεδο που ταξινομείται τυπικά σύμφωνα με ορισμένους γενικούς, αφηρημένους (τελικά, εξωιστορικούς-μεταφυσικούς) κανόνες «ιστορικής» ανάπτυξης που επιτρέπουν ή όχι τον ένα ή τον άλλο κοινωνικό μετασχηματισμό.

Σύμφωνα με αυτή τη χοντροκομμένη μεταφυσική είναι ανεπίτρεπτο σκάνδαλο να αρχίσει μια σοσιαλιστική επανάσταση σε μια οικονομικά καθυστερημένη χώρα σαν την τσαρική Ρωσία. Συνεπώς και τότε αλλά και τώρα, μέσα από αυτή την οπτική, ο Οκτώβρης του 1917 θεωρείται ένας «αυθαίρετος πολιτικός βολονταρισμός», ενάντιος στις εθνικές-οικονομικές προδιαγραφές μιας κοινωνικής επανάστασης, ένα «μπολσεβίκικο πραξικόπημα», που δεν μπορεί να επιβιώσει προσωρινά παρά μόνο ασκώντας τον πιο ακραίο απολυταρχισμό μέχρι να καταρρεύσει μοιραία, το 1991.

Ο ασφυκτικός περιορισμός της επαναστατικής δυνατότητας στο «οικονομικό δυναμικό σε εθνικό επίπεδο» θέτει σαν πρωταρχική και απολυτοποιεί την *εθνική* ιδιαιτερότητα κι ανισομέρεια σε σχέση με τη *διεθνή* αλληλοσύνδεση κι αλληλεπίδραση. Στη συνέχεια, την ισο-

πεδώνει και την εξαφανίζει μέσα στην *αφηρημένη γενικότητα* μιας τελεολογικής νομοτέλειας μηχανικά διαχωρισμένων και διαδοχικών σταδίων κοινωνικής ανάπτυξης. Χάνεται έτσι η *συγκεκριμένη καθολικότητα*, η *ανισόμερη* και συνάμα *συνδυασμένη ανάπτυξη* στη *μη γραμμική* πορεία της Ιστορίας.

Η *ανισομέρεια* χαρακτηρίζει όλα τα επίπεδα (οικονομία, κοινωνικές τάξεις, θεσμοί, κουλτούρα κ.λπ. όχι μόνο το οικονομικό) και τους διαφορετικούς ρυθμούς, τον ανομοιογενή χρόνο στην ιστορική διαδικασία.

«Οι εθνικές ιδιομορφίες αντιπροσωπεύουν έναν πρωτότυπο συνδυασμό των βασικών χαρακτηριστικών της παγκόσμιας διαδικασίας. Ο πρωτότυπος αυτός συνδυασμός μπορεί να είναι αποφασιστικής σημασίας για την επαναστατική στρατηγική για ένα διάστημα πολλών χρόνων [...]. Η ιδιαιτερότητα ενός εθνικού κοινωνικού τύπου δεν είναι παρά η αποκρουστάλλωση των ανισομερειών του σχηματισμού του».

(Τρότσκι, 1982: 29-30)

Οι ανισομέρειες, οι ιδιοτυπίες δεν αποκλείουν –κάθε άλλο– τις δισυνδέσεις με το Άλλο τους, τις αλληλεπιδράσεις, τις αντιφατικές σχέσεις, τη μετατροπή στο αντίθετο, τον περίπλοκο συνδυασμό ετερογενών πολυρυθμικών στοιχείων και δομικών αντιφάσεων.

«Από αυτό τον καθολικό νόμο της ανισομέρειας στους ρυθμούς απορρέει ένας άλλος νόμος, που μη βρίσκοντας πιο κατάλληλη ονομασία, θα μπορούσε να τον ονομάσει κανείς νόμο της συνδυασμένης ανάπτυξης, με την έννοια της προσέγγισης διάφορων σταθμών, του συνδυασμού ξεχωριστών φάσεων, του αμαγάλματος αρχαϊκών μορφών με νεότερες μορφές».

(Τρότσκι, 1984: 17)

Η ανισόμερη και συνδυασμένη ανάπτυξη της ιστορικής διαδικασίας την προσδιορίζει και την συγκροτεί σε αυτό που η διαλεκτική ονομάζει *συγκεκριμένη*

καθολικότητα. Σύμφωνα με την ωραία, κατά τον Λένιν, διατύπωση του Χέγκελ (Hegel), την οποία και παραθέτει επιδοκιμαστικά στα *Φιλοσοφικά Τετράδια*, η συγκεκριμένη καθολικότητα «δεν είναι απλώς ένα αφηρημένο καθολικό, αλλά ένα καθολικό που εμπεριέχει όλο τον πλούτο του μερικού, του ατομικού, του μοναδικού» (Lenin, 1980: 99).

Με αυτή τη διαλεκτική έννοια, ο νόμος της ανισόμερης και συνδυσασμένης ανάπτυξης γίνεται η βάση της θεωρίας της *διαρκούς επανάστασης*, όπως, μετά τον Μαρξ (Marx) το 1848-1850, την επεξεργάστηκε ξανά ο Τρότσκι το 1905-1906, στο φως της πρώτης Ρωσικής Επανάστασης –της «γενικής δοκιμής» της Οκτωβριανής Επανάστασης– και στο χάρμα της νέας ιστορικής εποχής.

Τον Ιούνιο του 1905, ο Λέων Τρότσκι έγραφε τα εξής πολύ διορατικά, όπως έδειξαν ο επερχόμενος Μεγάλος Πόλεμος, το 1917 και το πρώτο κύμα της παγκόσμιας επανάστασης, αλλά που και σήμερα παραμένουν άκρως επίκαιρα:

«Δένοντας όλες τις χώρες μαζί, με τον τρόπο παραγωγής του και το εμπόριό του, ο καπιταλισμός έχει μετατρέψει όλο τον κόσμο σε έναν ενιαίο οικονομικό και πολιτικό οργανισμό. Ακριβώς, όπως το σύγχρονο πιστωτικό σύστημα δίνει χιλιάδες επιχειρήσεις με άορα δεσμά και δίνει στο κεφάλαιο μίαν απίστευτη κινητικότητα, η οποία αποτρέπει πολλές μικρές χρεοκοπίες, αλλά ταυτόχρονα γίνεται η αιτία των χωρίς προηγούμενο σαρωτικών οικονομικών κρίσεων, έτσι και το όλο οικονομικό και πολιτικό εγχείρημα του καπιταλισμού, το παγκόσμιο εμπόριό του, το σύστημά του των τερασίων κρατικών χρεών και οι πολιτικές ομαδοποιήσεις εθνών που σέρνουν όλες τις δυνάμεις της αντίδρασης σε ένα είδος παγκοσμιοποιημένης μικτής-μετοχικής εταιρείας, έχουν όχι μόνο αντισταθεί σε επιμέρους πολιτικές κρίσεις, αλλά και προετοιμάσει τη βάση για μια κοινωνική κρίση ανήκουστων διαστάσεων. Κρύβοντας όλες τις διαδικασίες της ασθένειας κάτω από την επιφάνεια, αποφεύγοντας όλες τις δυσκολίες, βάζοντας στην άκρη



όλα τα βαθιά ζητήματα εσωτερικής και διεθνούς πολιτικής και κουκουλώνοντας όλες τις αντιφάσεις, η μπουρζουαζία κατάφερε να καθυστερήσει το αποκορύφωμα της κρίσης, αλλά γι' αυτόν ακριβώς το λόγο έχει προετοιμάσει τη ριζική διάλυση της κυριαρχίας της σε παγκόσμια κλίμακα».

(Τρότσκι, 2005: 128-129)

Είναι ο *παγκόσμιος* χαρακτήρας των μοντέρνων παραγωγικών δυνάμεων, που βρίσκονται κάτω από τον έλεγχο των ιμπεριαλιστικών μητροπόλεων και ασφυκτιούν στα όρια του κράτους-έθνους και των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής, ο *παγκόσμιος* χαρακτήρας του καταπιεστικού καταμερισμού της εργασίας, η ολοένα και πιο σφικτή και βαθιά παγκόσμια αλληλοσύνδεση της οικονομικής, πολιτικής και πολιτιστικής ζωής οι κινητήριες δυνάμεις που δίνουν *παγκόσμιο* χαρακτήρα στην ταξική πάλη των εργατών και στον αντιιμπεριαλιστικό αγώνα των καταπιεσμένων λαών και κάνουν την επανάσταση *διαρκή*. Έγραφε ο Τρότσκι:

«Η *διαρκής επανάσταση*, με την έννοια που της έδινε ο Μαρξ, σημαίνει μια επα-

νάσταση που δεν κάνει συμβιβασμούς με οποιαδήποτε μορφή ταξικής κυριαρχίας, που δεν σταματάει στο δημοκρατικό στάδιο, που συνεχίζει τα σοσιαλιστικά μέτρα και τον πόλεμο ενάντια στην εξωτερική αντίδραση, δηλαδή μια επανάσταση που το κάθε διαδοχικό της στάδιο είναι ριζωμένο στο προηγούμενο και που μπορεί να τελειώσει μόνο με την πλήρη κατάργηση της ταξικής κοινωνίας».

(Τρότσκι, 1982: 14)

Κι αφού επισημάνει, στη βάση της ρωσικής εμπειρίας, τρεις όψεις της διαρκούς επανάστασης, τη μετάβαση από τα δημοκρατικά στα σοσιαλιστικά καθήκοντα της επανάστασης, την επανάσταση μέσα στην επανάσταση μετά την κατάληψη της εξουσίας από την εργατική τάξη και τη διεθνή διάστασή της, καταλήγει με την τελευταία που συνδέει καθοριστικά κι όλες τις όψεις:

«Η σοσιαλιστική επανάσταση αρχίζει σε εθνική βάση, αλλά δεν μπορεί να ολοκληρωθεί σ' αυτήν τη βάση. [...] Μια εθνική επανάσταση δεν αποτελεί ένα αυτόνομο όλο. Δεν είναι παρά ένας κρίκος στη διεθνή αλυσίδα. Η διεθνής επανάσταση είναι ένα διεθνές προτσές παρ' όλες τις προσωρινές υφέσεις και αμψώτιδες».

(ό.π.: 16)

Παρ' όλες τις πριν το 1917 πολιτικές αντιπαραθέσεις με τον Τρότσκι, ο Λένιν ποτέ δεν απέκοπτε τη Ρωσική Επανάσταση από την ευρωπαϊκή και διεθνή επανάσταση. Από το 1905 έβλεπε την πρώτη σαν τη «σπίθα» που θα πυροδοτούσε τις άλλες, από τις οποίες εξαρτιόνταν και η τελική της νίκη.

Με την έκρηξη του Πρώτου ιμπεριαλιστικού Παγκοσμίου Πολέμου, το 1914, και την πολιτική χρεοκοπία της Β' Διεθνούς που βουλιάζει στο βούρκο του σοσιαλπατριωτισμού, συντελείται ένα μεγάλο ποιοτικό άλμα στη μαρξιστική θεωρητική σκέψη, την επαναστατική πολιτική και τη διεθνιστική δράση του Λένιν. Με τη στροφή του το 1914-15 στη διαλεκτική και τη φιλοσοφία που κα-

ταγράφεται στα *Φιλοσοφικά Τετράδιά* του, ο Λένιν έρχεται σε ρήξη, στο πιο θεμελιακό και μεθοδολογικό επίπεδο, με τη σοσιαλδημοκρατία, τον σχηματικό «μαρξισμό» και τη γραμμική αντίληψη της Ιστορίας της Β' Διεθνούς. Η ρήξη αυτή θα τροφοδοτήσει και τις πρωτόπυρες του αναλύσεις για τον ιμπεριαλισμό και τη φύση της ιμπεριαλιστικής εποχής, την κρίσιμη στρατηγική και προγραμματική στροφή των *Θέσεων του Απρίλη* του 1917, τον ευέλικτο στην τακτική και συνάμα σταθερό στη στρατηγική προσανατολισμό μέσα από τις καμπές της πάλης για την εξουσία των σοβιετών, το ανολοκλήρωτο ελευθεριακό μαρξιστικό του έργο για το *Κράτος και Επανάσταση*, παρακαταθήκη για το αύριο.

Στον κεντρικό πυρήνα της σκέψης και της πολιτικής του Λένιν ήταν η ανάλυση του ιμπεριαλισμού ως «*ανώτατου σταδίου του καπιταλισμού*» (Λένιν, 1977· Λένιν, 1988) ως τελικού σταδίου οικονομικής ανάπτυξης του καπιταλισμού «*που σπάζει*» μέσα στην ιστορική *παρακμή* του και τον *παρσιτισμό*. Το πιο ουσιαστικό στην ανάλυση του Λένιν, ενάντια στους φιλελεύθερους απολογητές του καπιταλισμού και τους θεωρητικούς της σοσιαλδημοκρατίας σαν τον Κάουτσκι, είναι ο προσδιορισμός του ιμπεριαλισμού όχι σαν πολιτικής, αλλά *ως εποχής, της εποχής της καπιταλιστικής παρακμής* και συνεπώς, ως ιστορικής εποχής *μετάβασης* πέραν του καπιταλισμού, στον παγκόσμιο κομμουνισμό (Michael Matsas, 2016: 419-434).

Οι κινητήριες δυνάμεις της μεταβατικής εποχής, οι αντιφάσεις της, παρέχουν την ιστορική υλική βάση και κινούν την *παγκόσμια σοσιαλιστική επανάσταση*. Όχι, βεβαίως σαν στιγμιαίες ταυτόχρονης ανατροπής, ενός και μόνου επεισοδίου, αλλά ως μιας *διαρκούς* διαδικασίας που ξετυλίγεται διεθνώς συνδυασμένα κι ανισόμερα, με διαφορετικούς ρυθμούς και μορφές στις διάφορες χώρες και περιοχές, με παλίρροιες και αμψώτιδες, μέσα από ζιγκζαγκ, άλματα και παλινδρομήσεις για μια ολόκληρη ιστορική εποχή, μέχρι την

πλανητική της επικράτηση. Όπως τονίζει ο Ταμάς Κράους:

«Η διεθνής οργάνωση του κεφαλαίου δεν μπορεί να αμφισβητηθεί ή να καταρρεύσει σε εθνικό επίπεδο, πάνω στις αποκλίνουσες διαδρομές των εθνικών εργατικών κινημάτων. Αυτό το είχαν συνειδητοποιήσει και ο Μαρξ και ο Λένιν. [...] Ο Λένιν ποτέ δεν μπορούσε να εγκαταλείψει την υπόθεση ότι η επανάσταση είχε διεθνή χαρακτήρα, και γι' αυτό κι ο παγκόσμιος πόλεμος θα μπορούσε να σημαίνει και την απαρχή της παγκόσμιας επανάστασης».

(Krausz, 2016: 284)

Αυτή ήταν και η πεμπτουσία του έμπρακτου διεθνισμού του Λένιν στη διάρκεια του Μεγάλου Πολέμου, η επαναστατική ντεφαιτιστική γραμμή που χάραξε για τη «μετατροπή του ιμπεριαλιστικού πολέμου σε εμφύλιο πόλεμο» των καταπιεσμένων κατά των καταπιεστών.

Όπως γράφει ο Αλεξάντερ Ραμπίνοβιτς (Alexander Rabinowitch) στο σημαντικό βιβλίο του *Οι μπολσεβίκοι παίρνουν την εξουσία*,

«[...] ο Λένιν ξεχώριζε έντονα από τους περισσότερους συντρόφους του, απορρίπτοντας κάθε υποστήριξη στην πολεμική προσπάθεια και προτείνοντας σαν άμεσο σύνθημα των σοσιαλδημοκρατών την εξαπόλυση μιας κοινωνικής επανάστασης σε όλες τις εμπόλεμες χώρες.

Αργότερα, επεξεργάστηκε μια τολμηρή θεωρία – που δεν βρήκε ευμενή υποδοχή τον πρώτο καιρό – για να δείξει ότι με την έκρηξη της πολεμικής σύρραξης, το καπιταλιστικό σύστημα είχε φτάσει στο πιο προχωρημένο στάδιο της ανάπτυξής του, τον “ιμπεριαλισμό”, ένα κρίσιμο στάδιο της διεθνούς οικονομικής κατάστασης που θεωρούσε ότι αναπόφευκτα θα έφερνε μια διεθνή σοσιαλιστική επανάσταση».

(Rabinowitch, 2016: 27-28)

Γι' αυτό κι όταν ξέσπασε η επανάσταση στη Ρωσία, φεύγοντας από την Ελβετία για να επιστρέψει στη χώρα του, ο Λένιν στην *Επιστολή αποχαιρετισμού στους Ελ-*



βετούς εργάτες (Λένιν, 1986) τόνισε ότι επιβεβαιώθηκε στην πράξη το σύνθημα για τη μετατροπή του ιμπεριαλιστικού πολέμου σε εμφύλιο και τέλειωσε με τη φράση: «Ζήτω η προλεταριακή επανάσταση που αρχίζει στην Ευρώπη!».

Ως γνωστόν και στην πρώτη ομιλία του στην κατάμεστη συνέλευση των αντιπροσώπων των σοβιέτ στο Σμόλνι, αμέσως μετά την κατάληψη των Χειμερινών Ανακτόρων, στις 25 Οκτωβρίου (7 Νοεμβρίου με το νέο ημερολόγιο) 1917, ο Λένιν θα καταλήξει βροντοφωνάζοντας: «Ζήτω η παγκόσμια σοσιαλιστική επανάσταση!».

Η εποχή από τη σκοπιά του Οκτώβρη του 1917

Πέρα από τους έντρομους αστούς, οι σοσιαλδημοκράτες μαζί κι ο πάπας της «μαρξιστικής ορθοδοξίας» Καρλ Κάουτσκι σήκωσαν τα χέρια ψηλά με φρίκη. Δεν ήταν δυνατόν να υπάρξει σοσιαλιστική επανάσταση στην οικονομικά καθευστερημένη Ρωσία με το χαμηλό επίπεδο παραγωγικών δυνάμεων και μάλιστα πριν τις ανεπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες της Δύσης «ως όφειλε». Ακόμα

και στον επαναστατικό χώρο, είναι γνωστό ότι σε πρώιμο κείμενό του ο Αντόνιο Γκράμσι (Antonio Gramsci) έγραψε ότι η Οκτωβριανή Επανάσταση «νίκησε ενάντια στο *Κεφάλαιο*» του Μαρξ... Τίποτα πιο λαθεμένο!

Η Οκτωβριανή Επανάσταση είναι η πιο μεγάλη επιβεβαίωση, στην κοινωνική πράξη, των θεωρητικών αναλύσεων, της ιστορικής πρόγνωσης, του νέου ορίζοντα που άνοιξε για την καταπιεσμένη και μαχόμενη ανθρωπότητα το έργο του Μαρξ. Μαζί και κυρίως, το έστω κι ανολοκλήρωτο *magnum opus*, το *Κεφάλαιο*, στο οποίο αφιέρωσε τον ακάματο μόχθο του μεγαλύτερου μέρους της ζωής του, «το μεγαλύτερο βλήμα που εξαπολύθηκε ποτέ ενάντια στα κεφάλια των καπιταλιστών και γαιοκτημόνων», όπως ο ίδιος με δίκαιη υπερηφάνεια είπε.

Τι άλλο είναι αυτό το έργο έξω από τη θεωρητικά τεκμηριωμένη κριτική και διαιλεκτική απόδειξη της *μεταβατικής* φύσης και, συνεπώς, του ιστορικού *εφήμερου* χαρακτήρα του καπιταλισμού¹, των ορίων της «*ιστορικής αποστολής*» του (Marx, 1977: 266, 441), της προοπτικής της «*απαλλοτρίωσης των απαλλοτριωτών*» (Marx, 1986: 715);

Ήδη, στην προετοιμασία του *Κεφαλαίου*, στα χειρόγραφα του 1857-1858, γνωστά και ως *Grundrisse*, ο Μαρξ εντοπίζει και τονίζει την «τάση προς την καθολικότητα», προς άπειρη ανάπτυξη και παγκοσμιοποίηση, που γεννιάει ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής και που τον ξεχωρίζει από όλους τους προηγούμενους. Είναι αυτή η καθοριστική τάση που

«τον ωθεί προς την καθολική ανάπτυξη των δυνάμεων της παραγωγής, καθιστώντας τον την προϋπόθεση ενός νέου τρόπου παραγωγής [...]. Αυτή η τάση –την οποία το κεφάλαιο έχει, αλλά και με την οποία ταυτόχρονα αντιφάσκει, καθώς το κεφάλαιο είναι μια περιορισμένη μορφή παραγωγής και η οποία το ωθεί, ως εκ τούτου, στη διάλυση– διακρίνει το κεφάλαιο από όλους τους προηγούμενους

τρόπους παραγωγής και συνάμα εμπεριέχει αυτό το στοιχείο, ότι το κεφάλαιο τίθεται μοναχά ως ένα σημείο μετάβασης» (υπογραμμίσεις δικές μας).

(Marx, 1973: 540)

Η τάση προς την καθολικότητα έδωσε τον παγκόσμιο χαρακτήρα στις παραγωγικές δυνάμεις και στον καταμερισμό της εργασίας ήδη στα τέλη του 19ου-αρχές του 20ού αιώνα, οξύνοντας έτσι στο έπακρο τη συνοδό τάση της διάλυσης πολύ πέρα από τα όρια μιας περιοδικής κρίσης του κεφαλαίου. Οδήγησε σε έκρηξη των παγκόσμιων αντιφάσεων, σε μια πρωτοφανή ιστορική-δομική κρίση, στον Πρώτο Παγκόσμιο ιμπεριαλιστικό Πόλεμο- στο σπάσιμο της διεθνούς ιμπεριαλιστικής αλυσίδας στον πιο αδύναμο κρίκο (τη Ρωσία) και, χάρη στην παρέμβαση των μπολσεβίκων με επικεφαλής τον Λένιν και τον Τρότσκι, στην Οκτωβριανή Επανάσταση των σοβιέτ το 1917.

Οι *παγκόσμιες* αντιφάσεις που την γέννησαν, οι ιστορικοί υλικόι όροι που συγκεντρώθηκαν σε *διεθνή* κλίμακα και έκαναν να διαρραγεί ο ιδιαίτερος ρωσικός κοινωνικο-οικονομικός σχηματισμός, σε τελευταία ανάλυση, οι βαθύτερες τάσεις κι απαιτήσεις των *παγκόσμιων* κοινωνικών παραγωγικών δυνάμεων κι όχι το όποιο επίπεδό τους στη Ρωσία, είναι ο καθοριστικός παράγοντας που έκανε την Οκτωβριανή Επανάσταση απαραίτητη της *παγκόσμιας* επανάστασης κι όχι απλώς μια ανατροπή εθνικής κλίμακας, ένα ρωσικό «ατύχημα», αφήνοντας τάχα ανέπαφη την «κανονικότητα» της παγκόσμιας Ιστορίας.

Απ' αυτή την άποψη, οι όροι για την επανάσταση ήταν *υπερώριοι*. Ο Οκτώβρης του 1917 δεν ήταν *πρόωρο* επαναστατικό εγχείρημα, όπως λένε παλιοί και νέοι μενσεβίκοι, ένα αυθαίρετο «μπολσεβίκο πραξικόπημα». Ακόμα κι ο όρος *πρώιμη σοσιαλιστική επανάσταση* ορισμένων μαρξιστών εμπεριέχει κίνδυνο αποπροσανατολισμού στην κατεύθυνση των εθνικορεφορμιστικών κριτηρίων της κλασικής σοσιαλδημοκρατίας ή του σταλινικού δόγματος του

1. Ενδεικτικά, βλ. τον «Επίλογο» στη δεύτερη γερμανική έκδοση στον πρώτο τόμο του *Κεφαλαίου*.



«σοσιαλισμού σε μια μόνη χώρα». Πρώιμη επανάσταση μπορεί να θεωρηθεί, λ.χ. ο Πόλεμος των Χωρικών του Τόμας Μίντσερ (Thomas Münzer) τον 16ο αιώνα, καθώς οι κοινωνικοί υλικοί όροι για την επίτευξη των κομμουνιστικών της στόχων ήταν ακόμα εμβρυικοί κι αδιαμόρφωτοι. Πάνω από τρεις αιώνες αργότερα, ο Ένγκελς (Engels), αναλύοντας τον επαναστατικό πόλεμο των ακτημόνων του Μίντσερ, για να βγάλει τα μαθήματα της γερμανικής και ευρωπαϊκής επανάστασης του 1848, μίλησε για την προοπτική της αναβίωσης ενός Πολέμου των Χωρικών σε συνδυασμό με την προλεταριακή επανάσταση. Ένας τέτοιος συνδυασμός που δεν έγινε δυνατός στα μέσα του 19ου αιώνα, στο απόγειο του καπιταλισμού, πραγματοποιήθηκε στην εποχή της παρακμής του, στον 20ό αιώνα, πρώτα-πρώτα στη Ρωσία του 1917. Ο καθοριστικός παράγοντας που το επέτρεψε δεν ήταν πρωταρχικά οι συνθήκες της τσαρικής μισοασιατικής βαρβαρότητας, αλλά οι παγκόσμιες συνθήκες κρίσης ενός ώριμου, διεθνοποιημένου και παρηκμασμένου πια καπιταλισμού.

Η αντίφαση ανάμεσα στον παγκόσμιο χαρακτήρα των σύγχρονων παραγωγι-

κών δυνάμεων κάτω από τον έλεγχο του ιμπεριαλισμού και στον εθνικό χαρακτήρα της σοσιαλιστικής οικοδόμησης, που ξεκίνησε από μια χώρα σε χαμηλή οικονομική βαθμίδα, μπορούσε να λυθεί τελικά μόνο με τη διεθνή επέκταση και βάθεμα της σοσιαλιστικής επανάστασης και τη νίκη της στα μπτροπολιτικά καπιταλιστικά κέντρα της παγκόσμιας οικονομίας. Βραχυπρόθεσμα και μεσοπρόθεσμα, μπορούσαν και έπρεπε να παρθούν μέτρα που θα ενίσχυαν και θα περιφρουρούσαν τους μεταβατικούς μετασχηματισμούς από τις πιέσεις του ιμπεριαλισμού και τις εσωτερικές και εξωτερικές καπιταλιστικές τάσεις. Η γραφειοκρατία στάθηκε φραγμός τόσο σ' αυτά τα βραχυπρόθεσμα και μεσοπρόθεσμα μέτρα (ιδιαίτερα όταν η σοβιετική μεταβατική οικονομία χρειάστηκε να περάσει από την εκτατική στην εντατική φάση ανάπτυξης) όσο και στην επέκταση της διεθνούς επανάστασης, που θυσιάστηκε στο βωμό των εθνικών κρατικών συμφερόντων και της «ειρηνικής συνύπαρξης» με τον ιμπεριαλισμό. Αργά ή γρήγορα, όμως, το διακύβευμα «ποιος ποιον;» δεν θα μπορούσε να κριθεί παρά μόνο στη διεθνή αρένα της

σύγκρουσης των ζωντανών κοινωνικών δυνάμεων της επανάστασης και της αντεπανάστασης.

Παραμένοντας άλυτη, η αντίφαση παγκόσμιου/εθνικού οδήγησε στις καταρρεύσεις του 1989-1991. Άλυτες, όμως, παρέμειναν και οι παγκόσμιες αντιφάσεις που είχαν εκραγεί πριν εκατό χρόνια κι αναπαράχθηκαν σε διευρυμένη διαρκώς και ολοένα πιο καταστροφική κλίμακα τον αιώνα που πέρασε. Και στην πρώτη δεκαετία του 21ου αιώνα, η κορύφωση της παγκοσμιοποίησης του κεφαλαίου ακολουθήθηκε από τη μεγαλύτερή της κι αδιέξοδη κρίση που όλες τις συνέπειές της δεν τις έχει ζήσει η ανθρωπότητα ακόμα.

Μπορούμε τώρα να δούμε σαφέστερα και να απαντήσουμε το ερώτημα για τη διαφορά ανάμεσα στο 1917 και το 1991 που έθεσε αμέσως μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ ο Αλαίν Μπαντιού στο δοκίμιο *Για μια σκοτεινή καταστροφή* και με το οποίο ξεκινήσαμε το παρόν κείμενο.

Ο Οκτώβρης του 1917 ήταν ένα παγκόσμιο ιστορικό Συμβάν γιατί μ' αυτόν άνοιξε μια εντελώς νέα εποχή για την

ανθρωπότητα. Ήταν ο απρόσμενος πρωτότοκος γιος αυτής της εποχής και, ταυτόχρονα, το τεκμήριο της πράξης για τη φύση της εποχής. Η ιστορική απόδειξη ότι η εποχή των αλληλοσυγκρούμενων τάσεων της καθολικότητας και της συστημικής διάλυσης που προέβλεπε ο Μαρξ στα *Grundrisse* και το *Κεφάλαιο*, η *μεταβατική εποχή*, άρχισε.

Το 1991 δεν ήταν Συμβάν, αλλά «ομοίωμα συμβάντος», με τους όρους του Μπαντιού, *γιατί δεν άνοιξε καμιά νέα εποχή στην ανθρωπότητα.* Αντίθετα, ήταν υπόσχεση μιας αδύνατης παλινδρόμησης όλης της ανθρωπότητας πίσω από το ορόσημο 1917, σε ό,τι πιο παρωχημένο. Σε ένα βαθιά παρηκμασμένο σύστημα που αντιπαραθέτει στη διαρκή επανάσταση μιας νέας άνοιξης των λαών, τη διαρκή αποσύνθεση στο μαυσωλείο κίτς του Trump Tower.

Ο κύκλος δεν έκλεισε γιατί είναι πάντα ανοικτός κι ανεπίσημα σαν σπείρα. Ζούμε στην εποχή του Οκτώβρη. Και το καθήκον των επαναστατών κομμουνιστών παραμένει ακόμα ανεκπλήρωτο: *να κάνουμε την Οκτωβριανή Επανάσταση διαρκή στον 21ο αιώνα!* **T**

b

- Badiou, A.** (2012), *D' un désastre obscur: Droit, Etat, Politique*, 2η έκδ. (1η έκδ. 1991), Aube.
- Godio, J.** (1985), *La Semana Trágica de enero de 1919*, Hyspamérica.
- Ives, M.** (2016), *Reform, Revolution and Direct Action among British Miners: The Struggle for the Charter in 1919*, Brill.
- Krausz, T.** (2016), *Reconstructing Lenin: An Intellectual Biography*, Monthly Review Press.
- Λένιν, Β. Ι.** (1977), *Ο ιμπεριαλισμός, ανώτατο στάδιο του καπιταλισμού*, στο Β. Ι. Λένιν, Άπαντα, τόμ. 27, 5η έκδ. Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή.
- Lenin, V. I.** (1980), *Philosophical Notebooks*, στο V. I. Lenin, *Collected Works*, vol. 38, Μόσχα, Progress Publ.
- Λένιν, Β. Ι.** (1986), «Επιστολή αποχαιρετισμού στους Ελβετούς εργάτες», στο Β. Ι. Λένιν, Άπαντα, τόμ. 23, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή.
- Λένιν, Β. Ι.** (1988), *Τετράδια για τον ιμπεριαλισμό*, στο Β. Ι. Λένιν, Άπαντα, τόμ. 28, 5η έκδ., Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή.
- Los Angeles Times** (11 Ιανουαρίου 1919).
- Löwy, M.** (2010), *The Politics of Combined and Uneven Development: The Theory of Permanent Revolution*, Haymarket Books.
- Marx, K.** (1973), *Grundrisse*, Pelican.
- Marx, K.** (1977), *Capital*, vol. III, Μόσχα, Progress Publ.
- Marx, K.** (1986), *Capital*, vol. I, Μόσχα, Progress Publ.
- Michael-Matsas, S.** (2016), «A Hundred Years after the 1917 October Revolution: Imperialism, War, and Revolution Today», *Critique*, vol. 44, no. 4.
- Rabinowitch, A.** (2016), *Les bolchevics prennent le pouvoir-La révolution de 1917 à Petrograd*, La Fabrique.
- Tooze, A.** (2012), *Le salaire de la Destruction-Formation et Ruine de l' économie Nazie*, Les Belles Lettres.
- Trotsky, L.** (1973), *The First Five Years of the Communist International*, New Park Publications.
- Τρότσκι, Λ.** (1982), *Η διαρκής επανάσταση*, Αθήνα, Αλλαγή.
- Τρότσκι, Λ.** (1984), *Ιστορία της Ρωσικής Επανάστασης*, τόμ. Ι, Αθήνα, Αλλαγή.
- Τρότσκι, Λ.** (2005), «Αποτελέσματα και Προοπτικές» στο Τρότσκι, Λ. - Σερζ, Β. - Ράντεκ, Ο. *Η Ρωσική Επανάσταση του 1905*, Αθήνα, Λέων.
- Ψαρράς, Δ.** (2013), *Το μπεστ σέλερ του μίσους - «Τα Πρωτόκολλα των Σοφών της Σιών» στην Ελλάδα: 1920-2013*, Αθήνα, Πόλις.